

sadalmi szervezetekben tölthették be az indító szerepét. A munka társítása, a termelésben dolgozó emberek látókörének kiterjesztése, a társadalmi munka közös érdekközösségekbe tömörítése tovább vitt a megkezdett úton. Az öngazgatás rendszerének teljes kiépítése azonban megköveteli egész politikai rendszerünk új alapokra helyezését. Ezt a célt szolgálja az úgynevezett küldöttrendszer. Nem egyszerű névváltoztatásról van tehát szó, hanem a lényeg átalakulásáról. Arról van szó, hogy az öngazgatási rendszernek fokozatosan meg kell szüntetnie az állam monopóliumát a társadalmi felépítmény síkján is. A politikának is a dolgozó társadalom egyedeinek és egészének eszközévé kell válnia, ahelyett, hogy a hivatásos politikusok monopóliuma maradjon. Összefüggő egész rendszernek kell kialakulnia a társult munka alapszervezeteiben véleményüket nyilvánító munkásoktól kezdve egészen az ország (szándékosan nem mondtam az elhalásra ítélt államot) legfelső szerveiig, amelyek egytől egyig a küldöttrendszer elvein alapulnak és tevékenykednek. Nálunk a proletárdiktatúra immár nem az államapparátus diktatúrája, hanem annak a hatalomnak a fogalma, amelyben a munkásosztály tölti be a vezető szerepet. Az öngazgatás és a küldöttrendszer lényege tehát az, hogy a legkisebb közösségtől a legnagyobbig mindenütt valóban a dolgozók szavának kell kifejezésre jutnia, nem pedig valami párt- vagy csoportérdekeknek. És ebben a valóban demokratikus gépezetben a jelenlegi körülmények között megvan a maga külön feladata például a Kommunista Szövetségnek, a Szocialista Szövetségnek, a szak-szervezeteknek és minden más társadalmi szervezetnek, hogy a maga részéről is elősegítse öngazgatáson alapuló szocialista rendszerünk teljes kiképzését.

Mindez persze igen hosszú folyamat, és sok-sok nehézséggel kell még megküzdenünk megvalósításának útján, sok-sok időközi tévedést, hibát kell még helyrehoznunk munka közben. De hát éppen ezért foglalkozik mindezekkel a kérdésekkel a Kommunista Szövetség küszöbönálló tizenegyedik kongresszusa is. Mert hát ez az egyedüli módja annak, hogy valóban sikerüljön megvalósítanunk a küldöttrendszeren alapuló öngazgatási rendszert, amely — tekintve hogy minden síkon valóban a közvetlenül érdekelt dolgozó tömegek véleményét és törekvését juttatja kifejezésre — természetszerűen legjobb, sőt egyedüli biztosítéka az igazi értelemben vett szabadság kibontakozásának is.

KOLOZSI TIBOR

EMBERARCÚ TÁJ, HOMOKZSÁKOKKAL

PAP JÓZSEF: *Hűség — Vernost.*
Forum, Újvidék, 1976.

Eljutni a mondatlanig napról napra.
(A szó dolga)

A Mladen Leskovac válogatásában és fordításában megjelent kétnyelvű Pap József-kötet csaknem ugyanazt a sorsot érte meg, mint Acs Károly harmincévi terméséből — saját verseiből és versfordításaiából — összeállított kötete, az *Ének füstje, füst éneke*: a kritika egy-két

méltatástól eltekintve kis híján agyonhallgatta. Pedig mindkét könyv igen jelentős, s mindkét szerző költőként, műfordítóként is a jugoszláviai magyar irodalom élgárdájába tartozik.

Mínhogy azonban ezúttal éppen csak jelezni szándékoztuk e fájó és megmagyarázhatatlan mulasztást, közönyt, a továbbiakban Pap József kétnyelvű kötetéről, a *Hű-*

ségről szeretnénk elmondani egyet-mást.

Legelőször is azt, hogy a *Rendhagyó halászás* 1974-es megjelenésétől a *Hűségig* meglehetősen zavar támadt azok körében, akik Pap Józsefet a csaknem kizárólag Vasko Popa-szerű rövid versek kedvelőjeként és műveseként könyvelték el, mivel két legújabb kötetének majd a fele epikus hangvételű és epikus hőmpolygésű versekből áll, mintegy jelezve, hogy e költészet formái, tartalmi és gondolati világában is lényeges változás következett be. Mindenekelőtt olyan értelemben, hogy az intím pillanatokon és a mondánivaló tömör, látszólag végsőkig leegyszerűsített megfogalmazásán kívül mind gyakrabban megjelenik az élő táj is, az eleven emberekkel, a föl-fölkísértő élményekkel és emlékekkel, ezenkívül pedig a közösségi érzések és gondolatok lassan-lassan egymásra rétegződő sokfélesége.

Hogy miért, arról nem sokáig hagy kételyt Pap József, mert már a kötetnyitó első versében is úgy véli, hogy legsötétebb napunk az, amikor bekerítenek bennünket szobánk falai. Ezért is „a szó dolga”, a költő dolga az, hogy napról napra eljusson a „mondatlanig”, „a tömény kristályalakzatig”, akár a lét gubancain át is. Hiszen a költő s egyetlen mai ember sem szemlélheti közömbösen a létet, a szűkebb és tágabb, gizgazoktól sem kímélt világot, mivel a kihívásokra akár tüzzel-vassal is felelni kell, ahogy azt a *Piszkozat* című vers is mondja, ha mindjárt profán dolgokat és példákat felsorakoztatva is a hasztalan időpocsékolás ellen, vagyis arra, hogy a szemlélődésnél — egy-egy adott helyzetben — mennyivel fontosabb a cselekvés, még akkor is, ha azt egyszer-mászor olyan mindennapi kérdés sürgeti, mint a hernyóirtás.

Pap József se költőként, se emberként nem óhajt és nem tud megfutamodni a társadalmi, a lét- és sorskérdések elől, s ahogy a látomásos vízözön elől, úgy a valóságos problémák elől sem igyekszik elmenekülni, sietve összeeszkábált bárkán vagy tutajon, ahogy aztán — ha megmenekül — „kegyes részvétellel” szemlélje mások vergődését, pusztulását.

S bár nem bírja „a kínos hallgatást”, legtöbbször mégsem a szorongás keríti hatalmába, hanem a változtatni akarás igénye s a gyermekkor hajszálgöckereivel, az élmények mélyrétegeivel való kötődés tájunkhoz és embereihez, ahogy azt az *Élő táj*, az *Otthon*, az *Akvarell*, az *Otthonról írjak*, az *Osztályfőnöki órán*, a *Kezgye erószak*, a *Fogságaim*, a *Záradék*, a *Jeltelen sírjuknál* című versében is kifejezi, meg a Csépe Imre emlékének szentelt *Akrobatikában*, hogy csak néhány verscímet említsünk.

Közülik is az igen magvasan, kifejezően és metaforikusan megfogalmazott *Élő táj* az egyik leg-erőteljesebb. Így hangzik:

„Apám arcáról ismerem a tájra.
Szavának súlyáról, ha otthon járok.
A vesződésről, melynek sosincs

[vége.
A leterített, agyonhajszolt tájra.

Ez az örökségem. Minden

[évszakával.
Nézzetek rám: szemem alján
[hordom.

Arcomban arcát s arcában a tájat.”

Ez a (*Rendhagyó halászásból* tudjuk) Bori Imrénének ajánlott vers a *Fogságaimmal*, a *Záradékkal* és a *Triptychonnal* együtt rendkívül érzékletesen és sokrétűen egy sajátos, emberi fényel ragyogó világot fejez ki, ám egyúttal egy olyan világot is, ahol a felszín sok mindent eltakar — s ezért a kéreg alá kell hatolni! Fürkészően, elmélyülten, ahogy azt a költőnek a festő, grafikus és irodalomtörténész barátja, a név szerint meg nem nevezett, de oly találóan megidézett B. Szabó György is teszi, aki egy kirándulás közben így kiált fel:

„Hihetetlen, hogy mennyire
[sablonosan látunk,
gondolkodunk: hegyoldal és tölgyfa

[— tiszta
literatúra! Jó, hogy nem fenyőfát

[mondta]. Fűz az,
barátom, közönséges, vén, korhatag

[fűzfa! De nézd
csak meg, mi minden van abban a
[fában!”

(A kiemelés tőlem Sz. I.)

Ahogy Pap József korábbi köte-
te, úgy ez a mostani kétnyelvű kö-
tet is a sablonos látás- és gondol-

kodásmóddal s az idillikus táj- és hűség szemlélettel perel. Ezért is mondhatja az acatot termő „ócsó főd” felett „Egetbefogadó / Napot fürdető / Holdat úsztató” haragot feloldó és visszahívogató (becsei) tó láttán, hogy egykönnyen nem dől be neki, vagyis égi és földi varázslatának, mert „Egy dűlőhosszal odább minden a régi”, éppolyan, mint akkor, amikor — valahol gyermekora mélyén — először eszmélt rá, hogy csak rendje van és gonosz kíméletlen törvénye e tájnak, de szíve nincs. Persze, mégis mindenki, aki csak itt született — akár költő, akár kubikostalicskát húzó, sarat dagasztó, földeken vesződő, házakat és zsilipeket építő kétkezi munkás — magában hordja ezt a tájat, ha nem is tesz neki patetikus „hűségnyilatkozatot”. És nem tesz hűségnyilatkozatot a költő sem, de azért a legeggyértelműbben, legtermészetesebben kijelenti, hogy zavart összesűgásra nincs ok, mivel ezt a tájat — az embereivel együtt — soha el nem hagyta. Nem hagyta el, bár a léghajósok fortélyai szerint mégis fölébe emelkedett, hogy ezt „a leterített, agyonhajszolt” tájat az emberekkel és a soha véget nem érő vesződésükkel együtt a magasból jobban lássa. És szemlehunyva is kiismerje magát mindenben és mindabban, ami csak látható, érinthető, lényegét kifejező, és ideköt bennünket — mint a tuskébe kócolódott ördögcérnát — a földhöz.

Ennek az emberi és költői föl-emelkedésnek egzaktságtiszta és költői bravúrnak is beillő megfogalmazásaképp, s a jellegzetes Pap Józsefi magatartás bizonyításaképp, hadd idézzük a *Fogságaim* zársórait:

*„A léghajósok
 Kis homokzsákjaira gondolok
 Micsoda fortélya
 A fölemelkedésnek*

Másoknak is lehetnek

*[Homokzsákjaik
 Az enyémekek itt lehetnek
 Csakis itt lehetnek széjjelszóródva
 [a tájon.]*

Homokzsákok és léghajók. De mi van az emberekkel? Ők élnek

és égnék. „Ki lobogva, látványosan, ki (meg) pislákolva, szinte észrevétlen.” Vagy pedig úgy élnek, ahogy az *Allásfoglalás* című vers is elmondja, s amely szerint „Nem menti fel őket / Szálfaerős derekuk se... / Se a kancák szeméhez hasonló / Alázatuk a munka iránt / Ha nem gondolnak legalább / egyetlen / virágot / A házuk táján... / mert az lesz az egyetlen hagyaték / Mit utódaik örökül elfogadnak.”

Iz, nedv, mámor, barátokkal és elhunyt pályatársakkal, múlttal és jelennel folytatott örökös párbeszéd van ezekben a versekben, játékosság, meghatódottság, elégia és ironia — és remény, hogy a törtetőkön, zsarnokokon, béketűrőkön, meghunyászkodókon kívül... még „annyi minden lehet az ember”. Talán még olyan ember is, akinek vers van a „szívében, szemében, keserű szája ízében”, s akit nem nevetnek ki azért, „hogy énekelni akar”!

Mladen Leskovac a ritkán megszólaló — de immár kétszeresen Híd-díjas — Pap Józsefnek elsősorban a *Renahagyó halászás* című kötetéből és az utóbbi három-négy évben született újabb verseiből válogatott, jó érzéssel, hozzáértően; „a versfordítás képtelen munkájában” pedig, mint a szó művésze, „az egyedül lehetséges és egyedül elfogadható eszményhez” igazodott. Ahhoz, hogyha átültetés közben nem is használt mindig a magyarral azonos jelentőségű szerbhorvát kifejezéseket, *súlyában* mégis igyekezett azonosat nyújtani az olvasónak. Ez a forma, hangulat és a mondanivaló tolmácsolásában is csaknem kivétel nélkül sikerült. Egy-egy esetben azonban, mint például az *Otthonról írnak* című vers második sorában, és a példásan szerény, dolgos anya emlékére írt *Kezdeti erőszak* című vers első és negyedik sorában: a szó eredetére és értelmére való nagyobb odafigyeléssel az eredetihez hűbb megoldást is találhatott volna az egyébként oly rangos fordító.

Összegezésképp azonban csak annyit, hogy a hűség a tájhoz, az emberekhez és az eredeti versekhez egy kétnyelvű jó könyvben: így is szívet melegítőn megadatott!

SZÜCS IMRE